

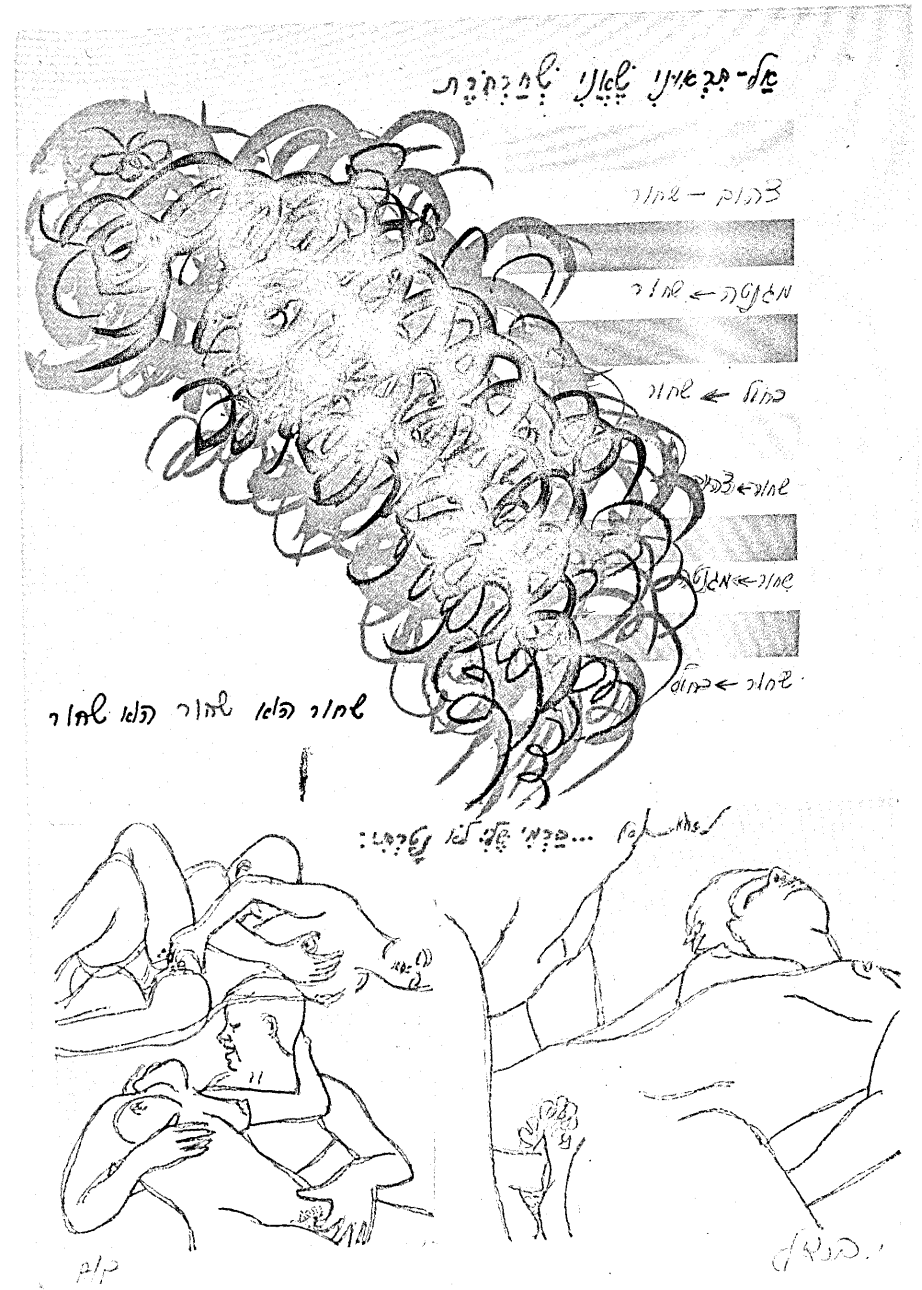
ארוטיקה

ארוטיקה באמנות / הארץ / 8.3.68 / תערוכה קבוצתית / גלריה "גורדון" / תל-אביב

לתערוכת "ארוטיקה" יש שני אספקטים ראויים לדיון. האחד - המשותף לכל התערוכות - הוא אספקט האיכות. אך עם זאת אין להתעלם גם מאספקט אחר - גם אם הוא נראה שולי ברגיל: האספקט העוסק בתמאטיקה. התעלמות מהצד התמאטי תהיה בבחינת התחמקות מהאספקט המעורר חלק ניכר מהוויכוחים סביב תערוכה זו. יתור על כך, מספר הנחות סמויות, שהן במידה רבה חלק מהמקובלות התרבותיות, מכתובות לצופה מהו "נושא הראוי לציור" ומה אינו נושא כזה. בדיעבד יש כאן גם מעין הכתבה מראש - או אם תרצה, מערך מכין - באשר לאיכות המוצג: צופה שיהיה מוכן לראות עיוותים אקספרסיביים קיצוניים ביותר, כאשר הנושא הוא "כאב" או "שמחה", עלול לפרש כל ביטוי אקספרסיבי בנושא כ"מגע מיני", כפורנוגרפיה, ולהתעלם מכל שיפוט איכותי.

השאלה הראשונה, לכן, היא - האם התמאטיקה המהווה גורם משותף בתערוכה זו - היינו, המגע המיני - היא תמאטיקה לגיטימית באמנות. הרבה אנשים, המורגלים ומודעים בפניה השונים של האמנות, בולט הדבר בספרות ושירה, יענו על שאלה זו בחיוב. גם באמנות הפלסטית יש לנושא זה היסטוריה ארוכה כמעט כאורך תולדות האמנות. אבל אם זוכרים את הטאבו שהטילה התרבות המערבית על היחסים שבינו-לבינה, אפשר להבין מדוע רוב היצירות על נושאים אלה לא היו ידועות לקהל הרחב. עם שינוי היחס ושינוי הנורמות ה"מוטריות" בחברה - שינוי הבולט כל כך מימי פרויד, שבמידה מסוימת החל במה שקרוי "המהפכה המינית" - הופיעו נושאים מתחום זה יותר ויותר. תיאורים של יחסים אינטימיים מופיעים בספרות, בשירה, בקולנוע ובאמנות הפלסטית. בסוף המאה הקודמת, עדיין התחוללו שערויות כאשר הציג מנה את תמונותיו המפורסמות "אולימפיה" ו"סעודת בוקר על הדשא". הקהל, ואפילו כמה מבקרים, שהכירו את "ונוס" של טיצ'יאן ו"ונוס" של ג'ורג'ונה, ששימשו מודל-צורני ל"אולימפיה" של מנה ובמקביל - את רישומו של ריימונדי, שקטע ממנו שימש מודל-צורני ל"סעודת בוקר על הדשא", האשימו את הצייר בוולגריזציה של הנושא ובפורנוגרפיה. היום קשה לקהל להבין כיצד ראו בציורים אלה משהו החורג ממסגרת האמנות האירופאית המקובלת. עירום - אפילו אם יהיה זה עירום נועז ביותר, אם רק יסתיר הצייר מספר איברים בגוף האדם - נעשה נושא שאפשר לעצבו ללא כל חשד בפורנוגרפיה. השלב הבא, הטבעי ביותר, הוא עיצוב אמנותי של האקט המיני עצמו. אפשר היה לצפות מראש, שבתחילה יהווה נושא כזה משהו שיש בו מהסנסציה מפאת עצם "החידוש" שבו; אך, כאמור, היה ל"חידוש" זה תקדים לא רק בהיסטוריה של האמנות אלא גם בספרות ובקולנוע.

כמובן שתמיד יהיו אנשים שיועקו "פורנוגרפיה!" ויתבעו להפעיל את מספרי הצנזור. נראה, שמלבד רגשותיהם (שאפשר בהחלט לחשוך שאינם טהורים כל עיקר) אין לאנשים אלה בסיס עיוני או מוסרי שאפשר לעמוד עליו. ההנחה שאמנות יכולה "להשחית מידות

יואב בראל, אל-תראוני שאני שחרחרות, 1971
ליטוגרפיה, A/P. אוסף בנו כלב

לעיתים לבטא ולפתור בעיות אמנותיות אחרות - ללא כל שינוי גם על הנושא ששימש להם אתגר. התוצאה הבלתי נמנעת היא - שטחיות מסוימת, התחכמות, ולעיתים התפרצות האמורה להיות "חברמנית" ו"נועזת", אך לאמיתו של דבר היא ילדותית במידה רבה. הסתייגויות אלה אינן מכוונות אל כל משתתפי התערוכה - יש בתערוכה, ללא ספק, גם מספר יצירות אוטנטיות, אמיצות ורגישות - אך האווירה הכללית נשלטת במידה רבה דווקא על ידי הכרזה, הקריקטורה והפלקאט ה"ספרותי" החיצוני - וחבל.

מבוססת על מספר הנחות אחרות ביחס למעמדו "החינוכי" של הציור בפרט ושל האמנויות בכלל. במילים אחרות, קיימת אצל אנשים אלה ההנחה לפיה האמנות היא כלי חינוכי למקובלות המוסריות. החשד ב"חוסר המוסריות" של האמנות, ובכך שהאמנות היא מכשיר חינוכי העלול להשחית את המידות, מופיע כבר אצל אפלטון שהיה מוכן להוציא מהעיר האוטופית שלו כל אמן. אריסטו, לעומתו, טען שלאמנות ערך מטהר. לדעתו, גוררת האמנות את המשתתף להוציא מקרבו גם דחפים לא רצויים, ובכך לעבור קתארזיס, טיהור פנימי. ניסויים שבאו לברוק את השפעתו של הקולנוע ושל הטלוויזיה (במיוחד השפעתם של סרטי אלימות, מין ותוקפנות) על אנשים, הראו שלהוציא מספר מועט ביותר של אנשים מעורערים, או ילדים שעדיין אינם מבינים את הסרט, הצדק עם אריסטו; היינו - אין השפעה משחתת ואין הזדהות עם המעשה האנטי-חברתי (אפילו אם ישנה הזדהות עם גיבור שלילי). אם כך הדבר ביחס למעשים אנטי-חברתיים במפורש, נראה שביחס למגע מיני, שאפילו במאמץ ניכר קשה לראותו כמשהו אנטי-חברתי, תקפות מסקנות אלה על אחת כמה וכמה. נראה שהטעון על "השחתת מידות" אינו מבוסס מעיקרו.

טענה אחרת, עקרונית פחות, היא שהמגע המיני הוא דבר אינטימי שאין להביאו לפומביות. נראה שגם טעון זה חסר בסיס. האם אין האמן - בעצם היותו אמן-יוצר המביע את חוויותיו - מעלה ביצירתו כל הזמן ובכל יצירה - דברים שהם אינטימיים? אם נאסור על האמן להעלות חוויות אינטימיות, הרי לא תישאר כלל אמנות, שהרי אין בנמצא "חוויה פומבית" - יש רק חוויות אישיות, סובייקטיביות, ומתוך כך - "אינטימיות"!
נראה שהחוויה הכרוכה במגע מיני - חוויה, שהינה ללא ספק, חוויה מרכזית בעולמו של כל אדם - היא לגיטימית בהחלט לעיצוב אמנותי. יש רק לדאוג לכך שהעיצוב יהיה באמת אמנותי...

דבר זה מחזיר את הדיון לאספקט הראשון של התערוכה: אספקט האיכות; גם אם התמאטיקה היא לגיטימית, אפשר לגשת אליה בדרכים שונות, ואפשר להגיע לעיצוב גרוע, או מעולה. העזה-בתאור-נושא עדיין אינה זהה עם יצירת אמנות, ואינה מקנה, בהכרח, רמה. נדמה שבתערוכה זו היתה, במובן מסוים, הפתעה כפולה: הפתעה נעימה מגישתו הבוגרת בדרך כלל של רוב הקהל; והפתעה פחות נעימה - מגישתם השטחית והילדותית לפעמים, של חלק ממשתתפי התערוכה. כמעט מדהים לראות כיצד אמנים שהצהירו, השכם והערב, על התנגדותם ל"ספרותיות" כאמנות, ניגשים ליצירה בגישה "ספרותית" לעילא. אותם אמנים עצמם, שהצהירו שתיאור אדם היושב לבדו אינו ביטוי לחווית בדידות, ותבעו שהקו, הצורה ושאר מרכיבי הציור יהיו הכלי בה"א הידיעה של האמן, מסתפקים עתה בתיאור חיצוני (גם אם הוא מיופה, או מעוות משהו) במקום ניסיון רציני להיאבק בבעיה אמנותית. אין הכוונה לרמז כאן שאסור (או אפילו לא רצוי) לתת תיאור של האקט המיני; דבר זה אפשרי ולגיטימי - אך כאשר יש תיאור בלבד, חורג הציור מתחום האמנות ועובר לשוליים של הקריקטורה, הפלקאט-הכרוזתי והאילוסטרציה. אמנם, אפשר לזהות בנקל את סגנונו של כל אחד ואחת מהמשתתפים - ויש לזכור שלרוב המשתתפים יש ללא ספק סגנון ביטוי ושפה אישית משלהם, אך נראה שחלק ניכר מהציורים ישמו את סגנונם - שנועד